

Statsvetenskapliga institutionen

Humanitära initiativ som grund för vapenkonventioner

Lärdomar och insikter

Författare

Hamza Jamous

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Statsvetarprogrammet
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt/2024
Handledare:	Ulrika Möller

Abstract

In recent years, many efforts on nuclear disarmament and non-proliferations have been made by non-nuclear states and civil society. The dissatisfaction has motivated non-governmental organizations to pursue a 'humanitarian initiative' based on international conferences aimed at highlighting the humanitarian consequences of certain arms and nuclear weapons. This study examines the five key roles, according to Rapport et al. (2012), that civil society organizations have played in the establishment of arms control conventions, more specifically the Mine Ban Treaty, also called Ottawa Convention, and the Cluster Munition Convention. This thesis is a comparative case study examining two similar conventions in which civil society has played an active role and where the results were considered successful. The aim is achieved through a process tracing analysis of the Ottawa Convention and the Cluster Munition Convention. The theoretical framework builds on Marianne Hanson's theory 'The Humanitarian Road'.

Conclusively, it can be stated that civil society has played some of the five key roles that Rapport et al. (2012) stated in the process of arms conventions such as the Ottawa Convention and the Convention on Cluster Munitions. There are some interesting similarities between the two conventions, however it cannot define the success of a convention alone. Therefore, further research is required to investigate this conclusion.

Nyckelord: Nedrustning, vapenkonvention, civilsamhällets organisationer, icke-spridningsavtalet, kärnvapenförbudet, konventionen om klusterammunition, ottawafördraget, det humanitära initiativet.

Förkortningar

CCM: Convention On Cluster Munitions

CD: Conference On Disarmament

CMC: Cluster Munitions Coalition

HI: Handicap International

HRW: Human Rights Watch

ICAN: International Campaign to Abolish Nuclear Weapons

ICBL: International Campaign to Ban Landmines

ICRC: International Committee of Red Cross

IHL: International Humanitarian Law

MAG: The Mines Advisory Group

MI: Medico International

NATO: The North Atlantic Treaty Organization

NGO: Non-governmental organisation

NPT: Treaty on the Non- Proliferation of Nuclear Weapons

PHR: Physicians for Human Rights

P5: The Permanent Five Members of United Nations Security Council

TPNW: Treaty on Prohibition of Nuclear Weapons

UNGA: United Nations General Assembly

UNIDIR: United Nations Institute for Disarmament Research

UNODA: United Nations Office of Disarmament Affairs

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	7
1.1.1 Internationella normer	8
1.1.2 Civilsamhället och det humanitära perspektivet	9
1.1.2.1 Civilsamhällets fem nyckelroller	10
1.1.3 Konventionen om ett kärnvapenförbud, TPNW	11
1.2 Syfte och frågeställningar	12
2 METOD	13
2.1 Lika utfalls-design	14
2.2 Processpåring	15
2.3 Material	16
3 TEORETISKT RAMVERK	17
3.1 Hansons Humanitarian Road	18
4 ANALYS	19
4.1 Ottawafördraget	20
4.2 Konventionen om klusterammunition	21
5 DISKUSSION OCH SLUTSATS	22
5.1 Slutsats	23
6 Referenslista	24

1 INLEDNING

Kärnvapen är bland de mest katastrofala vapen som finns i vår värld. En strävan efter att begränsa spridningen av, nedrusta, förbjuda och eliminera dessa vapen har resulterat i att olika avtal slutits. Icke-spridningsavtalet (NPT) är ett framträdande avtal som 191 stater har anslutit sig till (Abe, 2020). NPT syftar främst till att förhindra spridningen av kärnvapen och uppnå kärnvapennedrustning. Avtalet har lyckats etablera ett robust norm- och verifikationssystem mot spridning av kärnvapen som har lett till nedläggning av flera kärnvapenprogram och nedrustning av en majoritet av kärnvapen (Abe, 2020).

NPT möjliggör däremot för de fem permanenta medlemsstaterna i säkerhetsrådet (P5) att behålla sina kärnvapen med vissa skyldigheter (Pretorius och Sauer, 2021, s.116). Avtalet har därför legitimerat en ojämlig kärnvapenordning där ett fåtal stater hävdar rätten att ha kärnvapen samtidigt som de ogiltigförklarar andra staters kärnvapen eller försök att skaffa kärnvapen (Pretorius och Sauer, 2021, s.116).

Framstegen med kärnvapennedrustning har avstannat under det senaste decenniet och ersatts av en trend av upprustning och modernisering. I samband med Kriget i Ukraina har Ryssland placerat taktiska kärnvapen i Belarus och USA planerat att placera kärnvapen i Lakenheath, Storbritannien (ICAN, 2024). Flertal kärnvapenstater ökat antalet användbara kärnvapenstridsspetsar och samtliga har moderniserat och producerat kärnvapenbärare och stridsspetsar (Østern, 2022, s.31). Den trenden har i sin tur lett till ett minskat förtroende för NPT, vilket har motiverat aktörer, bestående av civilsamhällesorganisationer och stater och att driva fram 'ett humanitärt initiativ' (Ruzicka, 2019). Initiativet bestod av internationella konferenser som lyfte de humanitära konsekvenserna vid användning av kärnvapen. Resultatet blev konventionen om kärnvapenförbud (TPNW). Konventionen förbinder anslutande stater att inte utveckla, testa, producera, förvärva, inneha, lagra, använda eller hota om att använda kärnvapen (UNGA, 2017).

Flera studier har pekat ut civilsamhällets organisationers viktiga roll i arbetet inför, under och efter etableringen av vapenkonventioner (Gibbons, 2019; Petrova, 2021; Cave, 2006; Rappert, 2012). Civilsamhället har bland annat lyft perspektivet av människor som drabbats av vapnen, informerat om och uppmärksammat de humanitära konsekvenserna, organiserat internationella kampanjer för att mobilisera för nedrustningsinitiativ och/eller hållit statliga och internationella aktörer ansvariga (Rappert m.fl., 2012). Civilsamhällets insatser har uppmärksammat särskilt när det gäller Ottawafördraget, som förbjuder personminor och konventionen om klusterammunition (CCM) (Crowley och Persbo, 2006). Dessa konventioner har bland andra utvecklats genom "fristående" politiska processer som alternativ till traditionella forum, där beslut oftast tas med konsensus och stormakterna bromsar större nedrustningsinitiativ (Ruzicka, 2019).

Med TPNW som exempel delar Marianne Hanson (2018) upp civilsamhällets arbete med humanitärt inriktade nedrustningsinitiativ, vilket hon benämner som 'The Humanitarian Road'. Det handlar om att stigmatisera vapnen genom att uppmärksamma deras humanitära konsekvenser, delegitimera deras produktion och användning genom internationella avtal och slutligen eliminera dem från staternas arsenaler (Hanson, 2018).

Då flera studier har pekat ut civilsamhällets roll i processerna som lett till etableringen av vapenkonvention och senare nedrustningen av dessa vapen, kan det vara intressant att undersöka mer detaljerat vilka roller civilsamhället har haft och hur detta arbete har sett ut. Frågan om civilsamhällets roll inför, under och efter etableringen av vapenkonventioner kommer därför att besvaras ingående i denna studie.

1.1 Bakgrund

Konventioner, som syftar till att reglera och förbjuda vapen, fick en större betydelse först i mitten av 1900-talet (Rosert, 2019). De förödande konsekvenserna av Vietnamkriget och användningen av kemiska vapen påverkade opinionen och gav upphov till konventionen mot vissa konventionella vapen, CCW i oktober 1980 (Rosert, 2019). Detta markerade starten på FN-konventioner inriktade på att begränsa eller förbjuda vapen (Rosert, 2019). Sedan dess har det blivit allt vanligare att humanitära och moraliska överväganden begränsar valet av krigsredskap som används för att döda och skada andra människor (Dymond och Rappert, 2015).

Internationell humanitär rätt, i form av föredrag och folkrättslig sedvanerätt, inkorporerar det humanitära perspektivet i väpnade konflikter genom att kräva en balans mellan "military necessity" och "concerns for humanity" (Dymond och Rappert, 2015). "Military necessity" begränsar teoretiskt sett militär maktutövning genom att förbjuda våld som inte är nödvändig för att uppnå det militära målet (Beer, 2015). "Concerns for humanity" förbjuder användning av medel och metoder för krigföring som orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande (Beer, 2015). Detta kommer till uttryck i ett antal specifika rättsregler, som förbjuder bland annat onödig skada, lidande och urskillningslösa attacker (Dymond och Rappert, 2015). Det ramverket har dock inte visat sig vara tillräckligt för att effektivt begränsa skada som orsakas av vapen (Rappert m.fl., 2012).

1.1.1 Internationella normer

Att stater väljer att förbinda sig till en konvention som förbjuder ett visst vapen för att sedan eliminera det vapnet, kan till viss del bero på internationella normer. Martha Finnemore och Kathryn Sikkink (1998, s. 891) definerar normer som "en standard för lämpligt beteende för aktörer med en bestämd identitet". Normer handlar med andra ord om beteendemönster. En institution uppfattas generellt som "en relativt stabil samling av praxis och regler som bestämmer lämpligt beteende för vissa aktörer i specifika situationer" (March and Olsen,

1998, s. 948). Institutioner och normer kan därför beskrivas som liknande fenomen. Finnemore och Sikkink (1998) hävdar däremot att en central distinktion är att normdefinitionen fokuserar på individuella beteendemönster, medan institutioner betonar hur beteenderegler struktureras och relaterar till varandra som en samlad uppsättning praxis och regler.

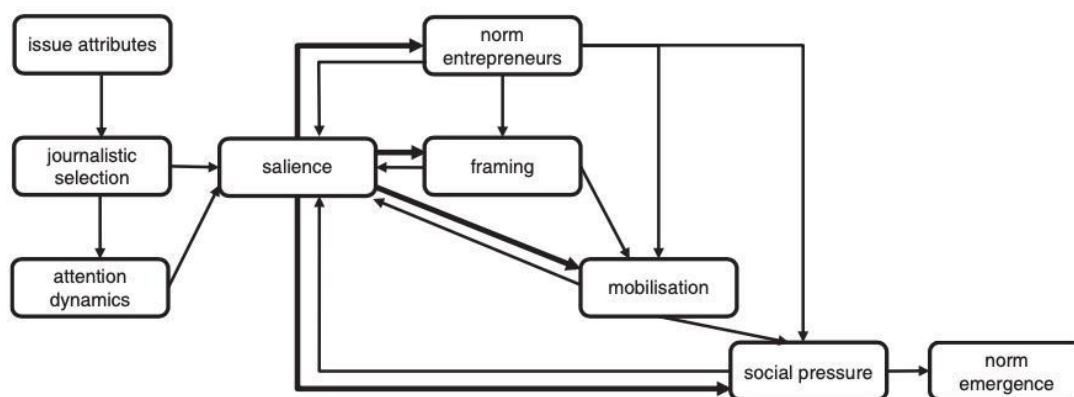
Balansgången mellan "Military necessity" och "Concerns for humanity" gör att internationella normer appliceras olika beroende på situationen (Harkavy, 1994). En viss handling kan anses vara tillåten eller icke i enlighet med rådande normer och beroende på sammanhang (Harkavy, 1994). Därför kan organiserat våld under vissa förutsättningar föras under normativ kontroll (Harkavy, 1994). Normer som begränsar krigföring i krigets spår tenderar att få större uppmärksamhet. Den uppmärksamheten leder ofta till en konsensus bland stormakterna om en ny säkerhetsregim för att reglera användningen av våld (Harkavy, 1994). Internationella normer är dock föränderliga och kan undermineras, om inte medvetna åtgärder vidtas för att förstärka dem (Harkavy, 1994).

Finnemore och Sikkink (1998) identifierar centrala punkter mellan normer och internationell politik. Författarna redogör för en så kallad "livscykel" för normer och lägger grunden för diskussionen om normers uppkomst. Ett huvudargument är att normentreprenörer uppstår, slumpmässigt, genom en övertygelse om att en förändring bör ske. Finnemore och Sikkink (1998) illustrerar detta genom tre steg, där det första steget beskriver normens uppkomst. Normentreprenörer motiveras att anta en viss norm av altruism, empati eller ideellt engagemang. Dessa aktörer använder sig sedan av olika plattformar för att normen ska få större spridning och för att övertala sina egna regeringar att anta normen. Innan det andra steget kan uppnås måste normen institutionaliseras i särskilda regelverk och först när tillräckligt många har antagit normen kan man gå vidare till andra steget. Finnemore och Sikkink exemplifierar detta med hjälp av stater som aktörer, där de i första steget antar normer av inrikespolitiska skäl. Om tillräckligt många stater sedan antar den nya normen uppnås en så kallad "tipping point" och därefter antar stater normer som svar på internationella påtryckningar. Med tiden sker en "norminternalisering" där vi internaliserar dessa normer och så småningom pressar olika aktörer för en universell efterlevnad (Finnemore och Sikkink, 1998 s. 898). Däremot kan legitimiteten komma att påverka vilka normer som sannolikt når en brytpunkt och när de gör det. Aktörer kan alltså anta normer med vissa "inneboende egenskaper", som allmänt betraktas framgångsrika och som har större sannolikhet att antas.

Finnemore och Sikkink försöker således i sin teori förklara politiskt beteende och hur aktörer går tillväga i att anta en ny norm samt varför denna sätter press på andra att göra detsamma. Den främsta kritiken mot deras argument är att normentreprenörer istället kan anta sin sak av icke-rationella skäl, något som Finnemore och Sikkink inte diskuterar i lika stor utsträckning inom sin teori. Andra menar att det kan finnas exempelvis en större inhemsk politisk press som driver på sådana normer under både steg 1 och steg 2 (Moravcsik, 2000).

Elvira Rosert (2017) diskuterar vidare olika förklaringsfaktorer för uppkomsten och icke-uppkomsten av normer. Rosert menar att det bygger på betydelsen av 'Salience', det vill säga den uppmärksamhet som ägnas åt en viss fråga. Enligt Rosert bygger uppkomsten av normer på fyra andra faktorer, nämligen norm entreprenörer, mobilisering, socialt tryck och inramning. Det finns särskilda attribut som bidrar till att norm entreprenörer uppmärksammar vissa frågor mer än andra och det kan vara så kallade utlösande händelser, som är oväntade eller sällsynta. Det kan också vara personifiering, närhet, diverse risker och konflikter (Rosert, 2017 s. 81-82). I denna normgivningsprocessen betonar Rosert att det krävs en hög nivå av socialt tryck för att en viss norm ska uppstå och det är just detta sociala trycket som når "normmottagarna", vilket utövas av allmänheten, påverkansgrupper eller stater. För att kunna mobilisera de används exempelvis informationspolitik eller handlingspolitik som syftar till att öka frågans betydelse (Rosert, 2017 s. 83).

Inramning är också ett element i normbildande processer som omfattas av denna modell. Det används främst för att definiera gemensamma uppfattning om frågor genom att tillskriva något en betydelse, definiera olika kategorier eller främja ett visst perspektiv medan andra utesluts. Detta är något som Rosert benämner som "strategisk inramning" och som handlar om att göra vissa egenskaper mer framträdande än andra, konkurrerande egenskaper (Rosert, 2017 s.83).

Figur 1. Effekterna av 'salience' på uppkomsten av normer. Rosert (2017).

1.1.2 Civilsamhället och det humanitära perspektivet

Begreppet "civilsamhälle" används omväxlande för att beskriva icke-statliga organisationer, men det senare är en bredare term. Inom FN definieras en icke-statlig organisation som "en ideell, frivillig grupp av medborgare som är organiserade på lokal, nationell eller internationell nivå för att ta itu med frågor till stöd för allmänheten" (ECOSOC). En icke-statlig organisation kan generellt beskrivas som en ideell organisation, som är oberoende av regeringar (ECOSOC). Detta avser officiellt etablerade intresseorganisationer, ideella organisationer, privata företag och branschorganisationer.

Termen civilsamhället började användas i akademiska sammanhang i slutet av 1980-talet och beskriver hur sociala rörelser och föreningslivet erövrar eller skapar sociala utrymmen bortom statsapparaten fulla kontroll (Pasha och Blaney, 1998). Civilsamhällesorganisationer med sin autonoma och självorganiserade natur utgör en opposition mot staten och en grund för mobilisering av breda folkliga organisationer, som ett alternativ till partipolitik i ett demokratiskt samhälle under utveckling (Pasha och Blaney, 1998).

Under de senaste två decennierna har civilsamhällesorganisationer i allt högre grad involverats i och påverkat internationella beslutsprocesser (Cave, 2006).

Globaliseringsprocesserna har underlättat framväxten av en ny diplomati som i sin tur har gett civilsamhället större inflytande i internationella och globala processer (Cave, 2006). Lösa internationella nätverk av icke-statliga aktörer har vuxit fram och kompletterar idag den konventionella statscentrerade diplomatin genom att interagera med stater och internationella

och mellanstatliga organisationer (Cave, 2006). Civilsamhällets deltagande i internationella förhandlingar anses ha effekten att "demokratisera utrikespolitiken" (Cave, 2006).

Hjälparbeten var ett av de första motiven bakom bildandet av ett flertal humanitära organisationer. I samband med slaget vid Solferino i Lombardiet år 1863, dog flertal skadade soldater på grund av bristen på medicinsk vård (Mathews, 2001). Med målet att samordna medicinsk hjälp från ideella föreningar och hjälpa skadade soldater på plats grundades Internationella rödakorskommitténs (ICRC) (Mathews, 2001). Organisationen anses vara början på den moderna humanitära rörelsen (Lewis m.fl., 2006). Under de senaste ett och ett halvt seklen har ICRC vuxit som rörelse och utökat sin verksamhet avsevärt.

ICRC har i samband med första världskriget uppmanat länder att inte använda kemiska vapen (Petrova, 2021). Efter andra världskriget har fokus varit på att få stater att skydda krigsoffer och civila under ockupation. ICRC:s arbete var bidragande till etablerandet av Genèvekonventionerna år 1949 och har sedan slutet av 1990-talet kampanjat för ett förbud mot personminor och senare även mot klustervapen och kärnvapen (Petrova, 2021)

1.1.2.1 Civilsamhällets fem nyckelroller

Brian Rappert, Richard Moyes, Anna Crowe och Thomas Nash (2012) hävdar att civilsamhällets organisationer har haft fem nyckelroller för att utveckla humanitära normer i samband med väpnade konflikter (Rappert m.fl., 2012). Den första rollen är så kallad informationsinsamling. Avsaknaden av omfattande rapportering om civila dödsoffer under konflikter, belyser vikten av civilsamhällets roll att samla in information (Rappert m.fl., 2012). Ett exempel är Irakkriget 2003, där USA och Storbritannien, som var iblandade i kriget valde att inte lämna ut uppgifter om antalet drabbade människor av kriget (Rappert m.fl., 2012). Flera civilsamhällesorganisationer fick därför sammanställa uppgifter om civila dödsfall med hjälp av rapporteringen från mediekällor (Rappert m.fl., 2012).

Insamlingen av information kan väcka flera frågor, bland annat "information om vad?" (Rappert m.fl., 2012). Frågan blir aktuell när man gör beräkningar av civila offer, då valet av vilka offer som ska räknas med kan variera (Rappert m.fl., 2012). Gäller det dödsfall som direkt orsakats av våld, eller ska andra indirekta dödsfall som är till följd av skadegörelse av infrastruktur och sjukvårdsanläggningar räknas? (Rappert m.fl., 2012). Andra frågor som

väcks är hur problemet framställs och hur pålitlig är den datan som samlas in (Rappert m.fl., 2012).

Utöver informationsinsamling, analyserar civilsamhället den datan för att klarlägga omfattningen och naturen av de dokumenterade angreppen, hitta ett samband mellan fallen och specifik vapentechnik, samt för att föreslå nödvändiga åtgärder (Rappert m.fl., 2012). Analyserandet har däremot vissa begränsningar när det gäller möjligheterna att utforma nya ramverk (Rappert m.fl., 2012). Idealt följer de militära valet av viss typ av vapen i en konflikt en rationell process med ett avgränsat mål, detaljerad granskning av alternativa metoder, användning av vapnet, uppföljning och utvärdering av resultatet (Rappert m.fl., 2012). Politiska teoretiker har dock ifrågasatt trovärdigheten och det godtyckliga i sådana processer (Rappert m.fl., 2012)

När uppgifter om vapeneffekter är allmänt accepterade kan skilda tolkningar inom den rättsliga ramen för väpnade konflikter försvåra samförstånd (Rappert m.fl., 2012). Osäkerheten och oenigheten kring principerna och reglerna i internationell humanitär rätt (IHL), till exempel de som berör civila dödsoffer och militära fördelar, belyser utmaningarna med att enbart förlita sig på analys för att lösa tvister om laglighet (Rappert m.fl., 2012). Även om analys har sina begränsningar är det ett värdefullt verktyg i samband med pågående politiska processer och diskussioner (Rappert m.fl., 2012). Analyser kan effektivt bidra till beslutsprocessen genom att uppmärksamma ett problem och minska meningskiljaktigheter (Rappert m.fl., 2012).

"Framing" handlar om strukturer som definierar vad som händer under en konflikt och vilka åtgärder som krävs (Rappert, 2012, s.773). Civilsamhället kan utmana och förändra hur en viss situation framställs genom att lyfta andra perspektiv (Rappert m.fl., 2012). 'Frames' eller samhällsramar styr hur vi uppfattar händelser och relevanta frågor (Rappert m.fl., 2012). De avgör vad som händer, varför det händer, vilka åtgärder som är nödvändiga och vem som bör vidta dem (Rappert m.fl., 2012). Ramarna sätter inte bara premisserna för argumentationen utan avgör också vilka forum som är lämpliga för att ta upp dessa frågor (Rappert m.fl., 2012).

Civilsamhället och andra aktörer har historiskt sett formulerat sin oro över specifika vapentechniker på olika grunder, bland annat vapnets tendens att orsaka urskillningslös skada, oavsiktliga konsekvenser även för avsedda mål och långsiktiga miljömässiga och socioekonomiska effekter (Rappert m.fl., 2012). Olika grupper kan tolka rådande lagstiftning

olika. En del hävdar att vissa vapen bryter mot gällande rättsliga normer, medan andra förespråkar nya bestämmelser baserade på nya utmaningar.

Hur skepticism om ny vapenteknik framställs är avgörande för hur civilsamhället reagerar. Ny teknik i form av cyberkrigföring, autonoma vapen och riktade energivapen såsom laservapen ger upphov till nya problemformuleringar, som till exempel frågor om ansvarsskyldighet i samband med drönarattacker (Rappert m.fl., 2012). Hur man väljer att framställa de etiska och mänskliga utmaningarna påverkar i hög grad de föreslagna åtgärderna för att hantera dessa frågor (Rappert m.fl., 2012).

En fjärde roll är arbetet med "redefining". Att identifiera och omdefiniera de underliggande ideologier och övertygelser som påverkar dagordningen (Rappert m.fl., 2012). 'Redefining' är en tolkningsmodell som går utöver 'framing' av enskilda vapentyper' (Rappert m.fl., 2012). Tidigare ansträngningar ledda av av civilsamhället, syftade till att överge konventionella vapenkontrollmetoder baserade på nationell säkerhet och övergå till ramverk inriktade på "mänsklig säkerhet" eller "humanitära åtgärder" (Rappert 2012, s.775). Genom att knyta an diskussioner om försvar och säkerhet till bredare begrepp, syftar 'redfining' att bana väg för nya former av samarbete och insatser (Rappert m.fl., 2012). Att utmana och omdefiniera hur man förhåller sig till en viss fråga kommer avgöra villkoren för senare tekniska, politiska eller offentliga debatter (Rappert m.fl., 2012).

Att betrakta våld som ett hälsoproblem ger ett bredare förhållningssätt bortom väpnade konflikter (Rappert m.fl., 2012). Folkhälsoarbete har förespråkats för att hantera väpnade konflikter, med utgångspunkt i att det går att förebygga fysiska och psykiska skador som orsakas av våld (Rappert m.fl., 2012). Detta är ett komplement till och utmaning för rättsliga och säkerhetsorienterade perspektiv (Rappert m.fl., 2012). I linje med hälsodefinitioner finns det argument för att granska vissa vapen som om de vore är läkemedel (Rappert m.fl., 2012). Detta tyder på att det finns ett behov av att omdefiniera nuvarande bedömnings- och kontrollmetoder (Rappert m.fl., 2012). Det finns däremot en markant skillnad mellan denna ambition och statlig praxis (Rappert m.fl., 2012). Att jämna ut denna klyfta skulle kunna leda till väsentliga förändringar i hur vapenteknik utvärderas och regleras (Rappert m.fl., 2012).

Slutligen lyfter civilsamhället det humanitära perspektivet genom att företräda befolkningens och krigsoffrens erfarenheter och att förmedla information, nya perspektiv och problemformuleringar till olika målgrupper (Rappert m.fl., 2012). Detta arbete omfattar rapporter, inspel i media, interventioner vid möten, mobilisering av parlamentariker och direkt

lobbying av diplomater och regeringstjänstemän (Rappert m.fl., 2012). Civilsamhället kan använda kommunikation för att påverka dagordningen, utforma argument, förespråka beslut, stödja förhandlingar eller övervaka befintliga instrument (Rappert m.fl., 2012).

Vapen som används i väpnade konflikter utformas och används ofta med förväntningen att de främst kommer att påverka utländska befolkningar snarare än inhemska (Rappert m.fl., 2012). Möjligheten att utkräva ansvar mellan teknikutvecklare och de som sannolikt drabbas av dess negativa effekter är väldigt begränsad (Rappert m.fl., 2012). Civilsamhället underlättar därför ansvarsutkrävning genom att representera de drabbade befolkningarnas erfarenheter (Rappert m.fl., 2012). Globala koalitioner inom civilsamhället, som består av organisationer från flera länder, har potential att förstärka de offrens perspektiv (Rappert m.fl., 2012).

Trots dess betydelse har civilsamhällets representativa roll också utmaningar. Civilsamhället positionerar sig ofta som representant för befolkningen, men legitimiteten i en sådan representation kan vara tvetydig (Rappert m.fl., 2012). Det kan finnas risker med att använda offren enbart som galjonsfigurer utan att ge dem möjlighet att erbjuda en plattform (Rappert m.fl., 2012). Att sammanfatta olika erfarenheter till en sammanhängande berättelse för politiska debatter kan leda till att vissa perspektiv utesluts (Rappert m.fl., 2012). Trots dessa utmaningar har civilsamhället en väsentlig roll att ha, särskilt med tanke på staternas begränsade vilja att direkt involvera drabbade befolkningar i diskussioner om huruvida vapen kan accepteras (Rappert m.fl., 2012).

Roller
Informationsinsamling
Analys
Framing
Redfining
Kommunikation och representation

Figur 2. Rapperts m.fl fem nyckelroller som civilsamhället har haft för att utveckla humanitära normer i samband med väpnade konflikter (Rapper

1.1.3 Konventionen om ett kärnvapenförbud, TPNW

Efter NPT:s översynskonferens i maj 2010, började civilsamhällesorganisationer tillsammans med representanter med flertal stater hitta nya metoder för att eliminera kärnvapen. Med inspiration från Ottawafördraget och CCM arbetade dessa aktörer för att initiera ett juridiskt bindande förbud mot kärnvapen (Gibbons, 2019). Den internationella kampanjen för att avskaffa kärnvapen (ICAN) som samlar flertal civilsamhällesorganisationer har haft en ledande roll i arbetet med 'framing' och 'redefining' av kärnvapen, bland annat när det gäller kärnvapnens strategiska syften och konsekvenserna de har på mänskligheten (Gibbons, 2019).

I mars 2013 arrangerade ICAN ett civilsamhällsforum i Oslo för att problematisera kärnvapen och dess påverkan på mänskligheten (ICAN, 2013). Några dagar senare arrangerade den norska regeringen en konferens med syftet att utreda de humanitära konsekvenserna av kärnvapen (regjeringen, 2013). Under konferensen deltog representanter från 127 länder, FN-organisationer, ICRC samt företrädare andra civilsamhällesorganisationer (regjeringen, 2013). Den mexikanska regeringen var värd för en andra konferens om kärnvapnens humanitära konsekvenser i februari 2014, i staden Nayarit (Gobierno de México, 2014). Under konferensen har mötesordföranden lyft vikten av att etablera nya internationella ramverk kring kärnvapen i form av ett rättsligt bindande instrument (Gobierno de México, 2014). Wien valde ut USA och Storbritannien för att delta i väntan på en mer omfattande diskussion om kärnvapnens effekter. (Gibbons, 2019)

Den tredje upplagan av konferensen arrangerades av Österrikes regering i Wien. Experter inom olika områden diskuterade bland annat kort- och långsiktiga konsekvenser av kärnvapen, effekter av kärnvapenprov, risker vid avsiktlig eller oavsiktlig användning av kärnvapen (Bundesregierung der Republik Österreich, 2014). Slutsatsen av konferensen blev att de humanitära konsekvenserna och riskerna i samband med en kärnvapenattack är mycket allvarligare än vad som tidigare antagits (Bundesregierung der Republik Österreich, 2014). I anslutning till konferensen i Wien arrangerade ICAN ett till civilsamhällsforum som var öppet för alla intresserade företrädare av civilsamhällesorganisationer, regeringar och experter.

Arbetet från de tre humanitära konferenserna och en FN-sponsrad arbetsgrupp om kärnvapenedrustning under 2016 ledde till att stater som var positivt inställda till ett förbud

la fram resolution 71/258 i FN:s generalförsamling (UNGA, 2016). Resolutionen uppmanade till multilaterala förhandlingar om ett fördrag som förbjuder kärnvapen och fick stöd av 113 stater. Genom resolution 71/258 beslutade generalförsamlingen att 2017 sammankalla för en FN-konferens för att förhandla fram ett rättsligt bindande instrument för att förbjuda kärnvapen (UNGA, 2016).

Innan FN-konferensen gjorde USA, Frankrike och Storbritannien en gemensam presskonferens, där de deklarerade att de varken skulle delta i förhandlingarna eller ansluta sig till ett potentiellt kärnvapenförbud. (Haley, 2017). I september öppnades TPNW för undertecknande och i november samma år tilldelades ICAN Nobels fredspris för sin avgörande roll för förverkligandet av fördraget. Hittills har 93 stater undertecknat fördraget, och 70 har ratificerat det. Fördraget trädde i kraft i januari 2021.

TPNW ansågs vara ett stort steg mot en kärnvapenfri framtid av flera aktörer, men dess legitimitet och potential till att bli ett effektivt ramverk är fortsatt ifrågasatt (UNGA, 2017). Kärnvapenstater, Nato-medlemsländer och den svenska Försvarsmakten uttrycker stor skepticism över konventionen. TPNW har beskrivits som ett försök att "köra över" kärnvapenstaters säkerhetsintresse (Bydén och Lindvall, 2019, s. 52). Följaktligen kan kärnvapen orsaka en betydligt mer omfattande förstörelse än andra vapen och betraktas av flera stater som en säkerhetsgaranti mot yttre hot (Ruzicka, 2019). Att avskräcka en fiendestat med sin kärnvapenarsenal i fredstid uppfattas som ett verktyg för att förhindra krig eller konflikt (Nato, 2022)

Genom att jämföra processen som har lett fram till etablerandet av TPNW med tidigare nedrustningsprocesser där civilsamhället har haft en ledande roll, kan vi få djupare förståelse av civilsamhällets roll före, under och efter etablerandet av vapenkonventioner.

1.2 Syfte och frågeställningar

Rapperts m.fl. (2012) har redogjort för de fem nyckelroller som civilsamhället har för att utveckla humanitära normer i samband med väpnade konflikter. Det kan vara av stort intresse att undersöka om civilsamhället uppfyller dessa roller inför, under och efter etableringen av vapenkonventioner.

Mitt arbete syftar till att spåra civilsamhällets insatser i Ottawafördraget och CCM genom en process-spåringsstudie. Med hjälp av Hansons ramverk "The Humanitarian Road" kommer jag att analysera hur civilsamhället bidrog till stigmatisering, delegitimering och eliminering av personminor och klusterammunition. Denna studie syftar till att få en större förståelse och bidra till kunskapsutveckling om civilsamhälletsarbete för vapenkontroll och nedrustning genom rättsliga och bindande avtal. Studien kommer vägledas av de två följande frågeställningar:

- *Hur uppfyller civilsamhället de fem nyckelrollerna i processer som har lett till vapenkonventioner?*
- *Vilka skillnader och likheter finns i civilsamhällets roll i Ottawafördraget och CCM?*

2. METOD

2.1 Lika utfalls-design

Mitt arbete kommer genomföras med hjälp av en jämförande fallstudie. Forskningsstrategin är väl lämpad för att undersöka komplexa och kontextbaserade fenomen (Esaiasson, 2017).

Detta stämmer överens med studiens syfte genom att testa en teori som förklarar en komplex social verklighet, som uppkomsten av rättsligt bindande internationella nerdrustningsavtal.

Utöver det är fallstudien en lämplig forskningsstrategi för att undersöka hur en teori förhåller sig till verkligheten.

Det är fördelaktigt att använda sig av en fallstudie för att kunna identifiera och mäta indikatorer som effektivt representerar teorin, vilket ökar studiens validitet (Esaiasson, 2017).

Mindre fördelaktigt är att omfattningen av studien kan komma att försvåra en generalisering av resultatet bortom det specifika fallet (Esaiasson, 2017). Möjligheten för att generalisera resultatet kan förbättras när vi analyserar två fall, eftersom slutsatserna stärks när resultaten från de enskilda fallen jämförs (Esaiasson, 2017). Denna studie använder en lika utfalls-design för att jämföra civilsamhällets bidrag till Ottawafördraget och CCM och som lett senare till eliminering av en majoritet av av klusterammunition och personminor.

CCM syftar till att eliminera användning, utveckling, produktion, förvärv, lagring och överföring av klusterammunition (UNGA, 2009). Konventionen öppnades för signering i Oslo i december 2008 och trädde i kraft den 1 augusti 2010. Sedan dess har 112 stater anslutit sig till konventionen (CCM, 2024).

Den andra konventionen som studeras är Ottawafördraget. Konventionen trädde i kraft 1999 efter en större global kampanj och syftar till att förbjuda användning, utveckling, tillverkning, anskaffning, överföring och lagerhållning av personminor (FN-förbundet, 2016).

Konventionen syftar även till att stater ska säkerställa att rövning av minfält sker, bidra till förstöring av lagrade minor och att minoffer får stöd (UN, 1997). Ottawafördraget har haft en

betydande roll för att användningen av minor i många länder har minskat och därför är den relevant att undersök i min studie.

Det kan föreligga vissa svårigheter med denna typ av urvalsmetodik, då det finns en grad av civilsamhälleliga inslag inom etablerandet av båda konventionerna som kan påverka resultatet. Däremot har konventionerna valts ut baserat på deras relevans för undersökningen, varför ett så kallat ändamålsenligt urval kommer kunna ge ett tydligare resultat som eventuellt kan peka ut hur civilsamhällets bidrag har sett ut i respektive konvention.

2.2 Processpåring

För att identifiera vilken vilka roller civilsamhället har haft inför, under och efter etablerandet av CCM och Ottawaföredrag, kommer utgå i min studie vidare att utgå i min studie utifrån en processpårningsmetod. Processpåring syftar till att kartlägga aktuella händelser i en process, som i sin tur kan länkas till utfallet. Utgångspunkten blir därför inte utfallet utan själva processen, vilket blir lämpligt i denna studie då det centrala är att kartlägga de processer som lett fram till etableringen av CCM och Ottawafördraget. Arbetet består även av att identifiera väsentliga aktörer och delbeslut för att sedan kunna se hur dessa agerat och hur det har påverkat processen (Esaiasson m.fl. 2007, s.144-145). Fördelen med processpåring är att den tydliggör spår som kan ha haft avgörande roll för ett utfall men som inte alltid framhävs inom andra forskningsmetoder.

För att göra processpåringen lättare tillämpbar kommer metoden bygga på steg som är organiserade i form av en checklista. Denna modell begränsas till en typ av processpåring som är teoriprovande och fokuserar på systematiska studier av sambandet mellan utfall och potentiella förklaringsfaktorer (Beach och Pedersen, 2013). Den processpårningsmetoden betonar alltså teorins roll och den empiriska prövningen av hypoteser. I det fallet kommer jag att spåra processerna som har lett till etablerandet av vapenkonventioner och eliminering av de berörda vapnen utifrån Hansons Humanitarian Road.

Det första steget bygger på det faktum att empiriska kausalanalyser bör vara teoretiskt styrda och går således ut på att identifiera hypoteser. I denna mening fastställs först testbara hypoteser som bygger på teorin, men i en processpåring är det också viktigt att en hypotes ställs mot minst en annan förklaring (Lakatos, 1970).

Det är väldigt sannolikt att forskningen landar i att de processer som ledde fram till Ottawafördraget och CCM följer Hansons Humanitarian Road och befinner sig i det tredje steget, vilket är eliminering av vapen. Slutsatsen kommer i det fallet att betona rollen som civilsamhället spelar i etableringen av vapenkonventioner och nedrustning. En alternativ förklaring kan vara att CCM och Ottawafördraget har kommit till på grund av staters önskemål om att nedrusta sina vapen eller av satsningar från enskilda stater eller internationella aktörer.

Det andra steget handlar om att strukturera upp händelserna i enlighet med de teoretiska förväntningarna där slutet på tidslinjen visar det förväntade resultatet, det vill säga den beroende variabeln. Detta görs dels möjligt genom att ompröva hypotesen under studiens gång och fastställa om en trolig orsak till det aktuella resultatet kan ha missats, dels blir tankeprocessen även tydligare för läsaren.

Händelserna kommer att struktureras i form av en tidslinje baserad på Hansons Humanitarian Road. Inledningen av tidslinjen kommer att präglas av stigmatisering av personminor och klusterammunition, medan avslutningen av tidslinjen kommer att kännetecknas av elimineringen av dessa vapen. Förhoppningsvis kommer tidslinjen att belysa hur det arbetet som civilsamhället la fram påverkade processerna som ledde fram till Ottawafördraget och CCM.

3 TEORETISKT RAMVERK

3.1 Hansons Humanitarian Road

För att undersöka det humanitära initiativet och TPNW har Marianne Hanson (2018) studerat processerna som leder till ett förbud av vapen i tre steg. Första steget i processen handlar om att stigmatisera vapnen genom att uppmärksamma de humanitära konsekvenserna de orsakar eller kan orsaka. Andra steget handlar om att delegitimisera vapnen genom ett rättsligt avtal och tredje steget handlar om att eliminera vapnen. Denna process har lett till att de humanitära konsekvenserna har lyfts upp i frågan om förbud av ett visst vapen. Det har i sin tur gett större utrymme för civilsamhället som enligt Hanson haft en nyckelroll i stigmatiseringen av kärnvapen. Även små och medelstora stater har fått en större roll i kärnvapenfrågan.

Att stigmatisera ett eller flera vapen kan ske genom att uppmärksamma vilka humanitära konsekvenser som användningen av sådana vapen kan medföra, samt att synliggöra paradoxen av att någon stat står bakom FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och internationell rätt, samtidigt som samma stat väljer att inneha, använda och/eller producera vapen som direkt strider mot de värderingarna. De humanitära konsekvenserna av användningen av kärnvapen uppmärksammades i samband med internationella konferenser som hölls på initiativ av Norge, Mexiko och Österrike. Civilsammanslagda aktörer som bland annat bestod av advokater och miljögrupper gav vidare stöd till icke-kärnvapenstaterna med nya perspektiv och expertkunskap. Genom att expandera sina internationella kampanjer de senaste åren och mobilisera fler för ett kärnvapenförbud, har bland annat organisationer som Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) lyckats lyfta upp frågan på dagordning igen.

Enligt Hanson (2018) sker en lyckad stigmatisering av innehav, produktion eller användning av ett visst vapen, genom att ge de potentiella humanitära konsekvenser större utrymme än säkerhetsaspekterna. Detta har i sin tur kunnat leda till att kärnvapen betraktas som ett vapen som orsakar terror, instabilitet och osäkerhet. Att delegitimera denna typ av vapen sker

således genom “ett rättsligt avtal mot tillverkning, innehav och användning av dessa vapen” (Hanson, 2018 s.). Hanson (2018) konstaterar att vapen elimineras och avskaffas först efter de två faserna. Att eliminera ett eller flera vapen efter att ha ansökt sig till ett tydligt bindande avtal har på så sätt varit avgörande för den långsiktiga processen att komma bort från ett befintligt mönster (Hanson, 2018 s. 465). Trots att icke-kärnvapenstaterna inte helt förkastat den traditionella ramen för NPT, har de ändå omfamnat denna process och utmanat den rådande kärnvapenordningen, menar Hanson (2018).

Genom *The Humanitarian Road* erbjuder Hanson en framställning av processerna som ledde till etableringen av TPNW och som kan komma att eliminera kärnvapen. Hansons ramverk ger inte enbart insikter för vilka steg som har tagits för att etablera TPNW, utan banar också väg för vidare utveckling. *The Humanitarian Road* är lämplig att användas för att undersöka och jämföra andra humanitärt initierade vapenkonventioner. Denna studie kommer att tillämpa Hansons *Humanitarian Road* för att kartlägga och systematiskt jämföra processerna som ledde till Ottawafördraget och CCM.

Figur 3. Illustration av Hansons *Humanitarian Road*.

3.2 Material

Analysen kommer att baseras på primära och sekundära källor, såsom minnesanteckningar och sammanställningar från konferenser och statspartsmöten, nationella regeringsdokument, videomaterial och granskningsrapporter från humanitära organisationer samt texterna till Ottawafördraget och CCM. Det materialet används för att utgöra relevanta och detaljerade underlag för arbetet med processspårningen i enlighet med The Humanitarian Road. Samtliga av mina källor har jag i princip hittat på internet med hjälp av sökmotorerna, Google och Google Scholar och Göteborgs universitets databas Supersök.

Rapporterna från humanitära organisationer såsom HRW och ICRC kommer att användas för att kartlägga civilsamhällets arbete med att granska och problematisera användningen av personminor och klusterammunition. Eftersom en majoritet av de internationella konferenserna och statspartsmöten offentliga, kommer jag använda mig av officiella dokument som publicerats av värdstater eller organisationer av stor relevans. Detta inkluderar även minnesanteckningar som förs av deltagande stater och andra relevanta regeringsdokument, vilka kan vara tillgängliga på respektive regerings webbplats. Uttalanden som finns tillgängliga i form av videomaterial kommer även att vara till hjälp.

Att använda en stor mängd källor för att beskriva processerna för CCM och Ottawafördraget kommer öka trovärdigheten av mitt arbete. I mitt val av material har jag i första hand prioriterat primära källor. Vid saknaden av primära källor som kan beskriva en del av processen har jag använt mig av sekundära källor. För att kunna få en bild av processerna har jag tittat på de tidslinjer och den dokumentation som finns hos FN-organ och civilsamhällesorganisationer. Detta kan riskera att påverka valet av händelserna, därför har jag även tittat på andra studier som har analyserat CCM och Ottawafördraget enskilt.

4. ANALYS

4.1 Ottawafördraget

I det första steget som beskrivs som *stigmatisering av vapen* definieras problemet med personminor och deras negativa inverkan på civila som en humanitär fråga. De humanitära konsekvenserna av personminor uppmärksammades först 1991 av humanitära organisationer som *Human Rights Watch* (HRW) och *Physicians for Human Rights* (PHR) (Stover, 1991). Dokumentation av hur personminor användes av olika grupper mot civilbefolkningen under konflikten i Kambodja togs upp i publikationen *The Coward's War* och beskrev de skador som dessa vapen orsakade (Stover, 1991). Rapporten belyste framför allt behovet av att inleda ett minröjningsprogram för att förhindra att fler människor drabbas av personminor (Stover, 1991). Vidare granskades även befintliga lagar vad gäller användningen av personminor, där samtliga inte hade lyckats förhindra civilt lidande i tillräcklig utsträckning (Stover, 1991). Rapporten formulerade frågan i termer av mänskliga rättigheter och skydd av civila som väckte större internationell uppmärksamhet.

I oktober 1992 samlades sex civilsamhällsorganisationer bestående av HRW, PHR, Handicap International (HI), Medico International (MI), the Mines Advisory Group (MAG) och the Vietnam Veterans of America (VVAFA) i New York med syftet att samordna sina kampanjinsatser och sponsra den första internationella icke-statliga konferensen om personminor (PM, 2003). Resultatet blev en gemensam kampanj för ett globalt förbud av personminor, International Campaign to Ban Landmines (ICBL). Utöver ett globalt minförbud krävde ICBL att stater som producerar personminor ska öka det finansiella stödet till minröjning och de drabbade offren (Cameron m.fl., 1998). Ett globalt minförbud fick folkligt stöd och flera namninsamlingar anordnades för att sätta påtryckningar på stater (Williams, 1995).

Den amerikanska senatoren Patrick Leahy drev frågan om de förödande konsekvenser som personminor orsakar på civila och sponsrade ett lagförslag som krävde ett ettårigt stopp för

export av personminor, som undertecknades som lag därefter av president Bush (Bush, 1992), Detta följdes senare i december av en resolution från Europaparlamentet med uppmaning till unionens medlemsstater att ratificera CCW och till ett femårigt europeiskt moratorium för försäljning, överföring och export av antipersonella minor (Europaparlamentet, 1992).

ICRC anordnade den första internationella konferensen mot personminor i april 1993 i Montreux (Maresca och Maslen, 2000. s.129-132). Bakgrunden var det stora lidandet som ICRC:s personal och andra humanitära hjälparbetare bevittnat på grund av användningen av personminor i konfliktområden (Maresca och Maslen, 2000. s.129-132). Konferensen samlade experter från olika områden för att lyfta de humanitära konsekvenserna och föreslå åtgärder för att få en bild på problemets omfattning och utforska åtgärder och mekanismer för att begränsa konsekvenser av personminor (Maresca och Maslen, 2000. s.129-132). Bland deltagarna fanns 60 statliga representanter, militära, juridiska och medicinska experter företrädare för minröjnings- och civilsamhällesorganisationer (Maresca och Maslen, 2000. s.129-132). Rapporten från Montreux-konferensen utgjorde ett väsentligt underlag för ICRC, civilsamhällesorganisationer och regeringar i arbetet för att uppnå ett förbundsavtal (Maresca och Maslen, 2000. s.129-132).

Senare i maj höll ICBL sin första internationella konferens för icke-statliga organisationer (Cameron m.fl., 1998). På konferensen deltog företrädare av 40 icke-statliga organisationer. Mötet valde en styrkommitteé som bestod av de sex organisationer som grundade ICBL och en kampanjsamordnare som bestod av Jody Williams (Cameron m.fl., 1998).

FN:s generalförsamling utskott för nedrustning och internationell säkerhet antog en resolution som uppmanar generalsekreteraren att lägga fram en rapport om konsekvenser som orsakas av personminor (HRW,1999a) . Utskottet antar också en resolution som uppmanar till ett internationellt exportstopp för personminor (HRW,1999a).

I februari 1994 i samband med CCW:s första förberedande mötet inför Översynskonferensen uttryckte presidenten för ICRC Cornelio Sommaruga stöd för ett globalt förbud mot personminor (Sommaruga, 1994), vilket uttrycktes även två månader senare av FN-generalsekreteraren Boutros Boutros-Gali (UNODA, 2019). Den nationella ICBL kampanjen i Kambodja och NGO Forum on Kambodja stod värd för den tredje internationella

konferensen för NGOer om personminor i juni 1995 (Brem, & Rutherford, 2001, s173). Konferensen varade i tre dagar med representanter från 350 icke-statliga organisationer från 42 länder (Brem och Rutherford, 2001, s.173).

Under den internationella konferensen om humanitär minröjning som hölls i Genève år 1995, fanns ett starkt politiskt engagemang för att vidta åtgärder mot personminor och begränsa de humanitära konsekvenserna (Landmine Monitor, 1999). Den belgiska regeringen vädjade andra stater att börja utarbeta en internationell konvention som skulle förbjuda minor, likt den som fanns vad gäller kemiska och biologiska vapen. Belgien blev samma år även det första landet att införa en nationell lag för att förbjuda användning, lagring och överföring av personminor (Landmine Monitor, 1999).

Vid den senaste översynskonferensen för CCW i maj 1996 deltog cirka 150 företrädare för icke-statliga organisationer (Price, 1998). En större del av dessa organisationer var anslutna till ICBL. Under förhandlingarna i Wien lämnade offer för personminor in naminsamlingar med 1,7 miljoner underskrifter (Price, 1998)

ICBL förespråkade ett krav på totalförbud, vilket fick stöd av 14 regeringar. Missnöjet över att medlemsstaterna i CCW inte kunde komma överens om ett minförbud motiverade en rad stater att agera utanför CCW ramarna (Landmine Monitor, 1999). Kanada initierade att stå värd för ett möte år 1996 med syfte att utarbeta en gemensam strategi för att uppnå ett globalt förbud (Landmine Monitor, 1999).

Med aktivt stöd av ICRC, ICBL, FN och 50 stater antogs Ottawadeklarationen under konferensen. Deltagarna förband sig att genomföra en handlingsplan för att öka resurser för minröjning och erbjuda stöd till offren samt arbeta för att se att avtal om förbud mot minröjning träder i kraft (ICRC, 1998).

När fördraget om förbud mot personminor öppnades för undertecknande i december 1997, ansåg civilsamhällesorganisationer i ICBL att det fanns ett behov av kontinuerlig övervakning och rapportering om personminor efter krig samt att fortsatt kontrollera att fördraget tillämpas och genomförs universellt (Landmine Monitor, 2013). Paraplyorganisationen skapade därför *Landmine Monitor* 1998 för att kunna tillgodose dessa behov och har sedan dess lanserat årsrapporter som publicerats varje år före respektive möte mellan konventionsstaterna

(Landmine Montior, 2013). Förhandlingar om fördraget om förbud mot personminor byggde framför allt på detaljerad information om minor och explosiva substridsdelar av ICBL (Landmine Montior, 2013)..

Under förhandlingar i Oslo, presenterade ICBL en handlingsplan för när ett totalt förbud mot personminor införs. ottawafördraget trädde i kraft och blev bindande internationell lag den 1 mars 1999, efter att 40 stater hade ratificerat fördraget (ICRC, 1997). Trots att många länder från alla regioner stödde Ottawaprocessen, stod några av världens största producenter, exportörer och användare av personminor utanför förhandlingarna. Det fanns ett stort antal offer för personminor, och många inom civilsamhället ansåg fortfarande att det behövdes större ansträngningar från stater (ICRC, 1997).

Den 3 december 2008 var CCM öppen för signering. I november 2008 beslutade Landmine Montior att övervaka universaliseringen och genomförandet av konventionen om utöver uppföljningsarbetet (Landmine Montior, 2013).. En första rapport om klusterammunition publicerades i maj 2009 (Landmine Montior, 2013).

ICBL har sedan fortsatt initierat årliga årsmöten där företrädare för stater, nationella och internationella organisationer och enskilda personer möts för att diskutera och fastställa hur man bäst kan uppnå målen (ICBL, 2021). Organisationer har även satt in en handlingsplan, som förväntas uppnås vid 2025. Handlingplanen innebär att stater ska ha röjt alla personminor, förstört sina lager och förbundit sig till att varken producera, sälja eller använda minor i framtiden. ICBL har genom bland annat denna internationella kampanj åtagit sig att se till att konventionen omsätts i handling (ICBL,2021)

4.2 Konventionen om klusterammunition

Klusterammunitions humanitära konsekvenser började uppmärksammas först i november 1966. Vid ett besök i Norra Vietnam av David Dellinger uppmärksammades det blodiga kriget och användningen av klusterbomber "Det värsta var att jag fick reda på att Förenta staternas flygvapen avsiktligt bombade skolor, sjukhus, kyrkor, tempel, bara en fullskaligt förödande bombning. Jag fick också reda på att de använde klusterbomber, som då var antipersonella vapen. "Bomber som inte kunde penetrera någon form av vägg, utan endast penetrerade människoköttet" (Dellinger, 1982).

I maj 1967 ordnade stiftelsen Russell Bertrand The International War Crimes Tribunal, även kallad Russelltribunalen i Stockholm (Duffett, 1968). Under tribunalen utreddes eventuella krigsförbrytelser som begåtts av de amerikanska styrkorna i Vietnam. Tribunalen fastställdes att USA hade använt bland annat klusterbomber under kriget i Vietnam (Duffett, 1968).

ICRC:s konferens för regeringens experter anordnades 1971 (ICRC, 1971, s. 97). Syftet med konferensen var att diskutera utvecklingen av den internationella humanitära rätten. Sverige har tillsammans med andra experter från Mexiko, Schweiz, Förenade arabrepubliken och Nederländerna uppmärksammat den användningen av moderna vapen under Vietnamkriget i ett arbetsdokument (ICRC, 1971, s. 97).

År 1974 anordnades ICRC konferensen för regeringsexperter om vapen som kan orsaka onödigt lidande eller ha urskillningslösa effekter. 49 länder och sex befrielseörelser deltog i konferensen (ICRC, 1974) . 13 länder föreslog ett förbud mot antipersonell ammunition, vilket innefattade personminor och klusterbomber (ICRC, 1974, s.61).

HRW (1991) publicerade rapporten "Needless deaths in the Gulf war". Rapporten behandlade ögonvittnesmål och annan information om allierade attacker mot samhällets infrastruktur i samband med Gulfkriget. Attacker mot livsmedels- och spannmålslager, mjölfabriker, mejerifabriker, el- och vattenkraftverk. Dessa attacker anklagades för att ha bryts mot krigslagarna, särskilt mot bakgrund av de allvarliga livsmedelsbrister som den irakiska civilbefolkningen drabbades av på grund av FN:s embargo (HRW, 1991). Användningen av

klusterbomber väckte allvarliga frågor om den amerikanska militärens ansträngningar att minimera antalet civila offer längs flyktingvägen (HRW,1991).

Kosovokriget inträffade mellan 1998 och 1999 mellan serbiska styrkor och Kosovos befrielsearmé som strävade efter självständighet. Nato ingrep i mars 1999 med en bombkampanj mot serbiska militära och strategiska mål (Brady, 2007). HRW (1999b) har tagit fram en rapport om Kosovokriget, "Ticking Time Bombs: NATO's use of Cluster Munitions in Yugoslavia". Rapporten dokumenterar Nato-styrkornas användning av klustervapen under Kosovokriget och deras humanitära konsekvenser på civila (HRW, 1999b). Rapporten tar fram ögonvittnesmål och uppmärksammar användning och effekter av klusterammunition på civila områden och infrastruktur i forna Jugoslavien. Rapporten uppmärksammar att Nato inte vidtagit åtgärder för att minska de skador som orsakats av klustervapen, till exempel genom att röja odetonerade substridsdelar efter konflikten (HRW, 1999b). I rapporten hävdas att Natos användning av klustervapen stred mot internationell humanitär rätt och Ottawafördraget. Alla parter uppmanas även att sluta använda klusterammunition (HRW, 1999b)

ICRC publicerade en studie för att se över lagligheten av en rad olika vapen som används i moderna väpnade konflikter, som bland annat klusterammunition (Coupland och Hereby 1999). I studien föreslogs en ny metod för att analysera vapnets laglighet, med fokus på deras specifika effekter på människokroppen som smärta, skador och medicinska funktionsnedsättningar snarare än deras tekniska egenskaper eller avsedda användning (Coupland och Hereby 1999) .

Cluster Munitions Coalition, (CMC), bildades i november 2003 och var ett nätverk av organisationer inom civilsamhället som samlade nationella och internationella Civilsamhällesorganisationer som bland annat Amnesty International, HRW och Svenska Freds (Britannica). CMC har uppmärksammat negativa humanitära konsekvenser och förespråkade ett omfattande förbud mot användning, produktion och handel med klusterammunition (CMC, 2003).

År 2007 tog Oslo ledningen för att förespråka ett förbud mot klusterammunition. Efter konferensen antogs en deklaration av 46 deltagande stater (The Oslo Declaration, 2007). Deklarationen stärkte åtagande att upprätta ett rättsligt bindande instrument senast år 2008.

Instrumentets främsta mål var att otvetydigt förbjuda användning, produktion, överföring och lagring av klusterammunition som orsakade oacceptabla skador på civilbefolkningen (The Oslo Declaration, 2007).

En diplomatisk konferens i Dublin hölls i maj 2008, där företrädare från 107 länder samlades för att förhandla fram ett nytt fördrag (UN, 2008).. Detta fördrag, som syftade till att hantera frågan om klusterammunition som slutade med ett förslag om ett omfattande förbud mot tillverkning, överföring, lagring och användning av sådana vapen (UN, 2008). Vid undertecknande konferensen för CCM som hölls i Oslo i december 2008, signerade 92 stater CCM (ICRC Newsroom 2008).

I augusti 2010 trädde CCM i kraft. 30 stater ratificerade konventionen i samband med att den trädde i kraft (CCM, 2010). Sedan dess har CMC:s medlemsorganisationer deltagit i forskningsinsatser för att undersöka klusterammunitionens inverkan på civilbefolkningen genom att producera en lägesrapport och följa upp anslutande staters ansträngningar, Cluster Munitions Monitor (CMC, 2010). Rapporten är ett verktyg för CMC att övervaka och rapportera om medlemsstaternas arbete och efterlevnad av CCM. Den metoden gör det också möjligt att regelbundet dokumentera framsteg och bakslag och utkräva ansvar (CMC, 2010).

Sedan konventionen tillträdde har 36 anslutande stater eliminerat sina lager av klusterammunition, vilket motsvarar 99 % av de globala lagren av klusterammunition (CCM 2020). Framsteg har gjorts inom utbildning och riskreducering, och över 500 kilometer av mark som förorenats av klusterammunition har röjts (CCM 2020). Röjningen har slutförts av 7 konventionsstater, medan 10 konventionsstater fortfarande har skyldigheter (CCM 2020).

5 Diskussion och slutsats

Uppsatsen har analyserat civilsamhällesorganisationers ansträngningar att stigmatisera, delegitimera och eliminera personminor och klusterammunition, två former av explosiva vapen med allvarliga humanitära konsekvenser för civila. Studien belyser civilsamhällets roll i att driva fram ett globalt juridiskt bindande förbud för att förhindra användningen och spridningen av dessa vapen.

Processerna inför, under och efter etableringen av CCM och Ottawafördraget visar civilsamhällets insatser för att stigmatisera, delegitimera och eliminera vapen som betraktas som särskilt skadliga för civilbefolkningen. I fallet med Ottawafördraget agerade civilsamhällesorganisationer i en ny kontext av diplomati där de arbetade tillsammans med ett antal stater för att uppnå ett globalt förbud mot personminor. Stigmatiseringsfasen involverade dokumentation av användningen av personminor i väpnade konflikter, deras humanitära konsekvenser och hur de bryter mot mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt. Lokala och nationella kampanjer samlades in i en global internationell kampanj med ett gemensamt budskap om att förbjuda personminor, genom ICBL.

Tillsammans med ICRC har ICBL anordnat internationella konferenser för att diskutera ett ramverk för att begränsa personminornas humanitära konsekvenser. ICRC har även bjudit in militära representanter och forskare för att belysa personminornas ineffektivitet i krig. Det internationella engagemanget för ett förbud mot personminor var en följd av civilsamhällets arbete med att lyfta fram deras humanitära konsekvenser. FN-systemet och flera stater tog ansvar genom att arrangera statspartsmöten för att hitta ett gemensamt ramverk som förbjuder personminor. Under tiden fortsatte civilsamhället, representerat av ICRC och ICBL, att mobilisera folkligt stöd för ett globalt förbud genom att delta i dessa statspartsmöten. När Ottawafördraget trädde i kraft säkrade ICBL en effektiv nedrustningsprocess genom att övervaka anslutande staters nedrustningsinsatser genom Landmine Monitor, som fortfarande släpper årliga rapporter om anslutande staters insatser för att nedrusta sina vapen.

Stigmatiseringsfasen gällande klusterammunition tog fart efter dess förödande konsekvenser i Vietnamkriget. Civilsamhällesorganisationer utredde eventuella krigsförbrytelser av USA och anordnade konferenser för att problematisera användningen av klusterammunition. ICRC och Human Rights Watch (HRW) publicerade rapporter som granskade klusterammunitionens användning i Kosovo- och Gulfkrigen, samt undersökte dess laglighet.

Den starka rörelsen som ledde fram till CCM använde liknande metoder som i Ottawafördragets fall, där en majoritet av civilsamhällesorganisationer samarbetade för att göra en global kampanj med ett gemensamt budskap. Campaign to Ban Landmines (CMC) arbetade med att uppmärksamma och fördöma de negativa konsekvenserna av klusterammunition, vilket ledde till CCM. Genom att dokumentera dess fruktansvärda konsekvenser på civila och driva på för ett globalt förbud, lyckades civilsamhället skapa en bred opinion mot dess användning.

Civilsamhällesorganisationerna visade sig även vara effektiva i elimineringen av klusterammunition genom Cluster Munition Monitor, vilket liknar Landmine Monitor. Genom att följa upp anslutande staters nedrustningsinsatser och framställa gemensamma rapporter har nationella organisationer kunnat ställa staterna till svars.

Båda processerna illustrerar civilsamhällets bidrag till nedrustningsarbete genom rättsliga och bindande avtal.

5.1 Slutsats

Civilsamhällets organisationer har uppfyllt flera av Rapperts m.fl (2012) roller inför, under och efter processerna som ledde till Ottawaföredraget och CCM.

En av civilsamhällets viktigaste uppgifter har varit att samla in information om användningen och effekterna av klusterammunition och personminor. Genom ett brett spektrum av organisationer och nätverk har civilsamhället engagerat sig i att dokumentera och sprida kunskap om dessa explosiva vapen, vilket har bidragit till ökad medvetenhet och politisk handling.

Civilsamhället har aktivt arbetat för att samla in fältdata från ögonvittnen i drabbade områden. Genom att dokumentera fall av klusterammunition och personminor, inklusive deras placering, de skador de orsakar och deras långsiktiga effekter på samhällen, har civilsamhället bidragit till att skapa en omfattande bild av problemets omfattning och allvar.

För att samla in information har civilsamhället använt olika metoder, inklusive intervjuer med överlevande och vittnen, undersökningar och analys av offentliga rapporter och dokumentation. Denna mångfaldiga informationsinsamlingsstrategi har möjliggjort en mer heltäckande förståelse för användningen och spridningen av klusterammunition och personminor i konfliktsituationer över hela världen.

Analysarbetet har varit omfattande och innefattat granskning av en mängd data, där fakta har samlats in och analyserats för att förstå staters användning av dessa vapen. Utöver de rapporter som nämnts ovan har initiativ som Landmine Monitor och Cluster Munitions Monitor spelat en viktig roll för att hålla stater ansvariga för deras agerande.

Civilsamhället har också spelat en betydande roll i att omforma narrativet kring klusterammunition och personminor. Genom att fokusera på vapnets ineffektivitet i stridssituationer, särskilt personminor, har civilsamhället lyckats väcka uppmärksamhet kring de betydande riskerna dessa vapen utgör för civila. Detta har kompletterats av en omdefiniering av säkerhetsfrågan, där klusterammunition och personminor ses som en fara för civilbefolkningen snarare än en militär strategisk tillgång.

Slutligen har civilsamhällets kampanjer och rapporter spelat en avgörande roll i att kommunicera och representera problemet för en bredare publik, vilket har bidragit till ökat stöd för att bekämpa användningen och spridningen av dessa vapen.

6 Referenslista

- Abe, N. (2020). *The NPT at Fifty: Successes and Failures*. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 3(2), 224–233.
- Beach, D., & Pedersen, R. B. (2013). *Process-Tracing Methods*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Beer, Y. (2015). *Humanity Considerations Cannot Reduce War's Hazards Alone: Revitalizing the Concept of Military Necessity*. *European Journal of International Law*, 26(4), 801-828.
- Brady, B. (2007-09-16). *Nato Comes Clean on Cluster Bombs*. The independent.
<https://www.independent.co.uk/news/world/politics/nato-comes-clean-on-cluster-bombs-5329292.html>
- Brem, S. & Rutherford, K. (2001). *Walking Together or Divided Agenda? Comparing Landmines and Small-Arms Campaigns*. *Security Dialogue*, 32(2), 169–186.
- Bundesregierung der Republik Österreich (2014). *Vienna Conference on the Humanitarian Impact of Nuclear Weapons 8–9 December 2014*. Federal Ministry for Europe, Integration and Foreign Affairs. Republic of Austria.
https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abruestung/HINW14/ViennaConference_BMEIA_Web_final.pdf
- Bush, G. (1992) Public Law 107-115, Section 548.
<https://www.govinfo.gov/app/details/STATUTE-106/STATUTE-106-Pg2315>
- Bureau of Political-Military Affairs (PM) (2003). *Milestones in Humanitarian Mine Action*. US. Department of State Archive. <https://2001-2009.state.gov/t/pm/rls/fs/22948.htmöl>
- Bydén, M. och Lindvall, F. (2019). "Yttrande över utredning av konsekvenserna av ett svenskt tillträde till konventionen om förbud mot kärnvapen".

Cameron, M. A., Lawson, R. J., & Tomlin, B. W. (1998). *To walk without fear : the global movement to ban landmines*. Oxford University Press.

Cave, R. (2006). 'Disarmament as Humanitarian Action? Comparing Negotiations on Anti-Personnel Mines and Explosive Remnants of War.' Disarmament as Humanitarian Action: From Perspective to Practice. Geneva, United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR).

Cluster Munitions Coalition, (CMC) (2010). *Cluster Munition Monitor 2010*. http://www.themonitor.org/media/1641847/CMM_2010_pdf.pdf

Convention on Cluster Munitions (CCM). (2024). States Parties. *The Convention on Cluster Munitions*. Hämtad 2024-03-28, <https://www.clusterconvention.org/states-parties/>

Coupland, R., & Hereby, J. (1999). *Review of the legality of weapons: a new approach, The Sirius Project*. International Committee of the Red Cross.

Crowley, M., & Persbo, A. (2006). *The Role of Non-Governmental Organizations in the Monitoring and Verification of International Arms Control and Disarmament Agreements*, Chapter 11. In J. Borrie & V. Martin Randin (Eds.), *Thinking Outside the Box in Multilateral Disarmament and Arms Control Negotiations*. United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR).

Dymond, A., & Rappert, B. (2015). *The Role of Civil Society in the Control of New Weapon Technologies: The Case of 'Less Lethal' Weapons*. *Sicherheit Und Frieden (S+F) / Security and Peace*, 33(2), 73–78.

United Nations Economic and Social Council (ECOSOC), . *Introduction to ECOSOC consultative status / Economic and Social Council. United Nations*. <https://ecosoc.un.org/en/ngo/consultative-status>

Europaparlamentet (1992), *Resolution B3-1744/92*, December 1992.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnreud, L. (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälls, individ och marknad. (uppl.5.)* Stockholm: Norstedts juridik.

Fairfield, T. (2013). *Going Where the Money Is: Strategies for Taxing Economic Elites in Unequal Democracies*. *World Development*, 47, 42–57.

Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). *International Norm Dynamics and Political Change*. *International Organization*, 52(4), 887–917.

Gibbons, R. D. (2019). *Addressing the nuclear ban treaty*. *The Washington Quarterly*, 42(1), 27–40.

Gobierno de México. (2014). *Second Conference on the Humanitarian Impact of Nuclear Weapons. – Chair’s Summary*. <https://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000027687.pdf>

Haley, N. (2017-03-27). *A total ban on nuclear weapons? - Media Stakeout with Nikki Haley and others [Video]*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=FnjcbgH4Gu4>

Harkavy, R. E. (1994). *The Changing International System and the Arms Trade*. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 535, 11-28.

Human Rights watch (HRW). (1999a). *EUROPE/CENTRAL ASIA*. Hrw.org. https://www.hrw.org/reports/1999/landmine/WEBEUR1.html#N_57

Human Rights Watch (HRW). (1991). *Needless Deaths in the Gulf War: Civilian Casualties During the Air Campaign and Violations of the Laws of War*. New York.

Human Rights Watch (HRW). (1999b). *Ticking Time Bombs*. Human Rights Watch (HRW). <https://www.hrw.org/reports/1999/nato2/nato995.htm#TopOfPage>

International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) (2013, 13 mars). *2-3 March 2013/ ICAN hosts a major civil society forum in Oslo*. <https://www.icanw.org/ican-hosts-major-civil-society-forum-in-oslo>

International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) (2024, 24 februari) *Ukraine: how nuclear weapons continue to increase the risks, two years on*. ICAN. <https://www.icanw.org/ukraine-two-years-how-nuclear-weapons-increase-the-risk>

International Committee of the Red Cross (ICRC) (1974). *Conference of Government Experts on the Use of Certain Conventional Weapons*.

https://library.icrc.org/library/docs/DOC/DOC_00169.pdf

International Committee of the Red Cross (ICRC). (1997). *Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction*. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.44_convention%20antipersonnel%20mines.pdf

International Committee of the Red Cross (ICRC) (1971). *Report on the Conference of Government Experts on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts*. *International Review of the Red Cross*, Suppl. New Technologies and Warfare, 94(886), 765-785.

Lakatos, I. (1970). *Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes*. In I. Lakatos & A. Musgrave (Eds.), *Criticism and the Growth of Knowledge* (pp. 91–196). New York: Cambridge University Press

Landmine Montior. (2013). History . Landmine & Cluster Munition Montior.

<https://www.the-monitor.org/en-gb/our>

[expertise/history.aspx#:~:text=The%20ICBL%20created%20Landmine%20Monitor,Ban%20Treaty%20in%20May%201999.](https://www.the-monitor.org/en-gb/our-expertise/history.aspx#:~:text=The%20ICBL%20created%20Landmine%20Monitor,Ban%20Treaty%20in%20May%201999.)

Maresca, L., & Maslen, S. (Eds.). (2000). *The Banning of Anti-Personnel Landmines: The Legal Contribution of the International Committee of the Red Cross 1955–1999*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mathews, R. J. (2001). *The 1980 Convention on Certain Conventional Weapons: A useful framework despite earlier disappointments*. *International Review of the Red Cross* (2005), 83(844), 991

Medvedev, D. (2022). Telegram. https://t.me/s/medvedev_telegram

Moyes, R., & Rappert, B. (2013). *Looking Inwards and Looking Outwards – Specific Challenges and Strategic Directions From the Prohibition of Cluster Munitions*. *Austrian Review of International and European Law Online*, 15(1), 89-108.

NATO. (2022). *Nato's policy for Nuclear Deterrence*.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm

Pasha, & Blaney, D. L. (1998). *Elusive Paradise: The Promise and Peril of Global Civil Society*. *Alternatives: Global, Local, Political*, 23(4), 417–450.

Petrova, M. H. (2021, 18 mars). *NGOs, disarmament, and limits on war violence*. *E-International Relations*.

Pretorius, J., & Sauer, T. (2021). *Ditch the NPT*. *Survival*, 63(4), 103–124.

<https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1956197>

Rappert, B., Moyes, R., Crowe, A., & Nash, T. (2012). *The roles of civil society in the development of standards around new weapons and other technologies of warfare*.

Regjeringen (2013). *Conference: Humanitarian Impact of Nuclear weapons*. Government.no.

https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/Stoltenbergs-2nd-Government/Ministry-of-Foreign-Affairs/humimpact_2013/id708603/

Rosert, E. (2019). *Saliency and the emergence of international norms: Napalm and cluster munitions in the inhumane weapons convention*. *Review of International Studies*, 45(1), 77-99.

Ruzicka (2019). *The next great hope: The humanitarian approach to nuclear weapons*.

Journal of International Political Theory, 15(3), 386–400.

Sommaruga, C. (1994, 24 februari). *ICRC: A total ban on antipersonnel mines and blinding weapons is the best option*. International Committee of the Red Cross (ICRC).

<https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/statement/57jmpb.htm>

Stover, E. (1991). *Coward's War: Land Mines in Cambodia*. Physicians for Human Rights.

Asia Watch. <https://phr.org/our-work/resources/cowards-war/>

The Nobel Peace Prize (2017). *International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN)*

– *Facts*. NobelPrize.org. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2017/ican/facts/>

United Nations General Assembly (UNGA). (2009). *Convention on Cluster Munitions*. UNGA.

United Nations General Assembly (UNGA). (2016). *Taking forward multilateral nuclear disarmament negotiations. Statement of financial implications*. 71/258. UNGA.

United Nations General Assembly (UNGA). (2017). *Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons*. <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FCONF.229%2F2017%2F8>

United Nations Office for Disarmament Affairs (UNODA) (1978). *Conference on Disarmament*. – UNODA. Unoda.org. <https://disarmament.unoda.org/conference-on-disarmament>

United Nations Office for Disarmament Affairs (UNODA). (2019). *Occasional Papers – No. 34, November 2019 – UNODA*. Unoda.org.

Waldner, D. (2015). *What Makes Process-Tracing Good? Causal Mechanisms, Causal Inference, and the Completeness Standard in Comparative Politics*. In A. Benn (Ed.), *Process-Tracing*.

Williams, J. (1995). *Landmines and measures to eliminate them* - ICRC. Icrc.org. <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmm9.htm>

Zaks, S. (2017). *Relationships Among Rivals (RAR): A Framework for Analyzing Contending Hypotheses in Process-Tracing*. *Political Analysis*, 25(3), 344–362.